

Høring vedrørende forslag til endringer i sosialloven, Kapittel 1; Utenlandske statsborgeres rett til sosialhjelp OMOD, juni 2004

OMOD ønsker med dette å avgi høring til ovennevnte forslag. Vi vil innledningsvis si at vi er svært kritiske til de foreslåtte endringene, og ser meget alvorlig på at departementet med dette forslaget vil forverre livssituasjonen til mennesker som allerede har det svært vanskelig.

Vi mener at noen av de foreslåtte endringene er av så graverende karakter at man her ikke kan bruke forskriftsendring som metode. Det burde være fremmet som lovendring.

Departementet skriver at forslaget ikke er ment å endre rettstilstanden. Vi kan ikke se annet enn at dette forslaget ENDRER rettstilstanden. Forslaget innebærer, så langt vi kan se, en undergraving av sosialtjenestelovens formål. Det gjelder særlig i forhold til spørsmålet om likeverd, fordi man med dette forslaget holder enkelte grupper utenfor velferdsgoder, ved at årsak til at de er kommet i en vanskelig situasjon gjøres til et avgjørende forhold for rettigheter. Det gjelder og i forhold til innføringen av et særskilt dokumentasjonskrav for en gruppe.

Det offentlige HAR et ansvar i følge EMK for å sikre at alle som er i landet får en behandling som ikke er nedverdiggende. Dette ansvaret kan ikke departementet løpe fra. Vi opplever at det er det departementet forsøker med dette forslaget til forskriftsendring.

100 år tilbake i tid

OMOD deler det synet som også SMED har fremmet, at dette forslaget setter sosiallovgivningen mange år tilbake i tid. For over 100 år siden var man i stor grad avhengig av private organisasjoner eller personer dersom man trengte hjelp. Man skilte da mellom verdige og uverdige trengende. Man var verdig trengende dersom man uforskyldt var kommet i uløkke (var blitt enke), og eksempelvis kunne kirken da stille opp. Man var uverdig trengende dersom uløkke var selvforskyldt (at man hadde spilt bort gård og grunn), og det var da langt vanskeligere å få hjelp. Man skilte på årsak til livssituasjon, og dette var avgjørende for om man fikk hjelp eller ikke.

Etter hvert får vi en bevegelse mot at hjelp til "trengende" er et offentlig anliggende, og man får på plass en oppfatning om at sosialstønad er en rettighet. Dette har tatt lang tid å bygge opp. Det er basert på at man ikke legger vekt på årsak til problemet, man har andre vurderingskriterier (formue, inntekt, forsørgeransvar osv). Man skiller ikke ut enkeltgrupper men gir personer en individuell behandling. Dette er en del av den skandinaviske velferdsmodellen som vi omtaler som en av verdens beste.

Nå bryter departementet med denne tradisjonen og skiller ut en gruppe – utlendinger – som man lager en rekke innstramminger i forhold til, i en egen forskrift som kun gjelder denne gruppen. De foreslåtte endringene omfatter både personer med lovlig og ulovlig opphold. Man går altså 100 år eller mer tilbake i tid og for en gruppe ser man på årsak. Man ser ikke lenger på sosialhjelp som en rettighet. Det offentlige fraskriver seg ansvaret for en stor gruppe mennesker, og vi står tilbake med at de nå blir et privat ansvar – altså 100 år og vel så det tilbake i tid.

Dette må behandles som en lovendring - det er for graverende til å defineres som forskriftsendring.

Forslaget vil tvinge mange personer til igjen å måtte belage seg på hjelp fra private. Dette er et større problem i Norge enn i mange andre land, fordi Staten stort sett er alt i Norge. Man har ikke, som eksempelvis i USA, en tradisjon for at frivillige tar over der staten slutter. Man har ikke fond som støtter private initiativ som herberger, pensjonater osv. Man kan ikke engang tigge på gaten da det er ulovlig. OMOD har tidligere korrespondert med blant annet sosialdepartementet om situasjonen til de ureturnerbare. Vi har hatt klienter som har falt utenfor alle statlige ordninger. Vi har da kontaktet ulike stiftelser og organisasjoner (Kirkens bymisjon, Frelsesarmeen osv), men ingen kan tilby husrom. Særlig gjelder dette utenfor Oslo. Vi har hatt saker i de andre store byene hvor vi ikke har klart å finne noen løsninger til at personer kan få tak over hodet.

Myndighetenes politikk i forhold til stadig større grupper av utlendinger skaper en sosial nød som i økende grad kun kan løses med kriminalitet fordi andre ordninger ikke gjøres tilgjengelig for gruppen.

Vi stiller spørsmål ved om ikke dette bryter med EMK artikkel 1, som krever at det offentlige skal sikre rettighetene til enhver, og vi gjentar enhver, som oppholder seg innenfor landets grenser. Den foreslåtte endringen er, slik vi ser det, nedverdiggende behandling, som definert i EMK artikkel 3, og dermed og et brudd på EMK artikkel 1.

Departementet bygger argumentasjon på feil forutsetning

Man skal ikke bygge sitt hus på sandgrunn er det noe som heter. Det er dette departementet gjør nå. Det som skjer når man bygger sitt hus på sand er at en liten bølge skyller bort hele byggverket. Man må derfor sikre fundamentet før man begynner å bygge.

Departementet gjentar flere ganger i forslaget at deres forutsetning er følgende:

Personer uten lovlig opphold i Norge vil ha et bostedsland som er ansvarlig for deres velferd, og som de kan reise til (side 5 i høringsnotatet). Videre side 7: Et krav om lovlig opphold for alminnelig rett til sosiale tjenester og økonomisk stønad innebærer ikke diskriminering. Personer uten lovlig opphold vil ha mulighet til å bli sørget for i bostedslandet.

Her ligger departementets sanddyne: Man VET positivt i departementet at det er personer som oppholder seg i Norge i dag som ikke kan returnere til sine hjemland. Dette har blant annet OMOD korrespondert med departementet om. Det gjelder personer fra Cuba, Eritrea, Iran og personer hvis hjemland ikke vedkjenner seg dem, uansett hvor mange forsøk vedkommende har gjort for å få papirene sine derifra. Videre skal man nå kun godta dokumentasjon fra utlendingsmyndighetene. Hva med dem som søker utsatt iverksettelse? Vi kjenner tilfeller hvor det har tatt ett år å få et slikt vedtak? Vet ikke sosialdepartementet at ventetiden i utlendingsaker har vært ett av de store media-temaene de siste årene? Vi antar at departementet vet dette, og at det hele må skyldes en forglemmelse. Man må som et minstekrav skille mellom de som kan reise ut av Norge og de som ikke kan reise ut av Norge – man kan ikke skille mellom lovlig og ulovlig slik dette defineres i dag.

En annen forutsetning departementet har er at tildeling av sosiale tjenester og økonomisk stønad til personer som oppholder seg i landet kan undergrave legitimiteten til sosialtjenesten og innvandringsmyndighetene. Hva med å skifte argumentasjon? Hva med å si at det å nekte mennesker tjenester som er nødvendige – helt nødvendige for at de ikke skal sulte eller presses ut i kriminelle handlinger, undergraver sosialtjenestens legitimitet? OMOD har flere saker som viser dette. Blant annet har vi hatt en sak med en person som giftet seg ung og kom til Norge fra Cuba. Han ble skilt fra sin norske kone før det var gått 3 år og kunne derfor ikke få bosettingstillatelse, men cubanske myndigheter nektet å ta i mot ham da norsk politi returnerte ham til Cuba, og satte ham på første fly tilbake. Cuba har definert ham som emigrant fordi han har vært ute av landet i over 11 mnd. Han har ikke krav på noe fordi han oppholder seg ulovlig i Norge. Denne saken var på NRK-nyhetene i februar, og OMOD mottok en strøm av henvendelser fra personer som reagerer på at dette ikke kan stemme med sosialtjenestens formål. Det at folk sulter i Norge fordi de nektes et hvert beløp og enhver tjeneste fra sosialetaten, ikke har arbeidstillatelse, og ikke vil begå kriminelle handlinger - det undergraver sosialtjenestens legitimitet.

Forslaget skaper et bilde av ulovlig innvandrere som en som gjemmer seg i Norge og ikke vil uttransporteres. Hva med de som ikke kan returnere? Hva med de som er tvunget til å bli i Norge enten de vil eller ikke? Hva med deres barn? En av OMOD sine klienter fikk ikke bli i Norge fordi myndighetene mente han oppgav feil identitet. Han hadde barn med en norsk kvinne, men dette hjalp ikke – han fikk ikke bli da de ikke bodde sammen. Han ble nektet sosialstønad. Til slutt ble han innlagt på Psykiatrisk, utmattet og svært tynn. Han hadde ingenting å tilby sin datter og kunne vanskelig ha samvær med henne da han ikke hadde et sted å bo, noe som forverret hans sak hos utlendingsmyndighetene fordi de krevde samvær med datter som forutsetning for at han skulle bli – ikke bare tilfeldige møter på en lekeplass. Han oppsøkte alt – bad politiet om å bli uttransportert men de kunne ikke da de ikke visste til

hvilket land. Saken har løst seg foreløpig ved at utlendingsmyndighetene stilte krav han innfridde. Men saken viser at det er ikke alle som kan uttransporteres, eller som har et land å dra til, selv om de oppholder seg ulovlig i Norge. Hva med dem?

Departementet legger vekt på at i de fleste tilfeller er det den enkelte selv som velger å fortsette et ulovlig opphold i Norge (side 6) Vi ber om å få oversendt den statistikk eller forskning som ligger til grunn for dette.

Nye dokumentasjonskrav

Innhenting av dokumentasjon kan etter gjeldende rett kreves av søker, unntatt der søker ikke er i stand til det. Innhenting av dokumentasjon for oppholdsstatus er svært vanskelig og tidkrevende og vil derfor ofte være et urimelig dokumentasjonskrav slik situasjonen er i dag. Vi har, som organisasjon med kompetanse på feltet, vanskeligheter med å få tak i dokumentasjon i enkelte tilfeller. Vi har måttet purre på vedtak fra utlendingsmyndigheter og møtt store vanskeligheter, ventetiden er lang, og dette er ofte prinsipielt vanskelige saker og dermed vanskelig å få papirer. Skal ansvaret nå over på de svakeste? Det vil etter vår mening være en endring av rettstilstanden.

Forvaltningslovens § 17 innebærer at sosialtjenesten skal sørge for at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Vi gjentar: Det er sosialtjenestens ansvar – ikke brukerens. Det at opplysningene skal innhentes i samarbeid med søker (sosialtjenesteloven §8-5) er noe HELT annet enn at søker alene skal ha ansvar for å dokumentere oppholdsstatus. Særlig gjelder dette fordi mye av dokumentasjonen vil være en type dokumentasjon som i dag defineres som urimelig at søker skal innhente. Dette fordi det er tidkrevende, svært vanskelig eller umulig å få tak i.

Man får ikke skriftlig at det vil ta ett år før utsatt iverksettelse kan vedtas – dette må man vente på – og det må bli opp til sosialkontoret å ringe og få bekreftet at vedtak enda ikke foreligger, og ta dette i betraktning.

Så vidt vi forstår skal man nå bare forholde seg til informasjon fra utlendingsmyndighetene, men dette må skyldes enten mangel på kjennskap til feltet eller en ren forglemmelse. Den dokumentasjon som gis av utlendingsmyndighetene er ikke alltid korrekt i forhold til den enkeltes oppholdsstatus og bør derfor ikke gjøres avgjørende for rett til sosiale ytelser. Hva gjør man når politiet har forsøkt å uttransportere men ikke lykkes i dette fordi vedkommende ikke lar seg uttransportere (og da snakker vi ikke om at utlending motsetter seg uttransport, men at forhold i landet man skal uttransporteres til gjør at uttransport blir umulig)? Et annet eksempel er som nevnt der hvor utlendingsmyndighetene bruker urimelig lang tid på å utstede utsatt iverksettelses dokument. Dette kan ta opp til ett år.

Endringsforslaget vil i særlig grad vil ramme i særlig grad de svakeste av de svake, de som ikke kjenner sine rettigheter, som kanskje er traumatiserte, kan ha språkproblemer osv. Av denne grunn er vi også sterkt kritiske til endring i kapittel 4, man kan ikke nekte tjenester. Det er de som trenger tjenestene mest som da vil bli nektet dem.

Dokumentasjonsansvaret skal etter forslaget ligge på søker. Vi vet ikke om at dette har skjedd før. I dag er det slik at det er unntak for urimelige dokumentasjonskrav. Endringen sier at dokumentasjonsansvaret utelukkende skal ligge hos søker, uavhengig av rimelighetsgrad. Vi

mener bestemt at dette ikke kan bestemmes i en forskriftsendring – dette er så alvorlig at det må opp i en eventuell lovendring.

Lovlig opphold men forskjellbehandlet.

Det foreslås at personer som har opphold i Norge nektes muligheten til sosialhjelp dersom de har et tilbud som i utgangspunktet er ment for de som ikke har fått oppholdstillatelse i Norge. Bolig er bedre enn mottak. Dette er offisiell norsk politikk, og man streber etter å oppnå dette for alle.

Når man bor på mottak er det en ting man venter på, og det er avklaring. Dersom avklaringen er oppholdstillatelse så ligger det i dette at man skal gå videre til neste stadium i tilværelsen i Norge. Målet er, også på bakgrunn av en integreringspolitikk, at personer med oppholdstillatelse skal ut av mottakene. Det kan bety at man i en overgangsfase må eksempelvis ha bostøtte. Det å nekte personer dette må stride med både regjeringens integreringspolitikk, men også med et fundamentalt prinsipp – at har du oppholdstillatelse i Norge så har man visse rettigheter i forhold til det. En av disse må være retten til sosialstønning på lik linje med andre.

I forslaget fjernes dessuten anledningen til at folk kan bo i sekundærkommune når retur til bostedskommune er åpenbart urimelig. Man vil nå fjerne åpenbart urimelig fra lovteksten. I realiteten vil man da kunne tvinge tilbake til bosettingskommune også der hvor dette er åpenbart urimelig, og vi er mot dette endringsforslaget.

Det offentlige har et ansvar – EMK er klar på at man skal **sikre** rettighetene til enhver som oppholder seg innenfor landets grenser. Norge kan ikke løpe fra dette ansvaret.